

ПОТЕНЦІАЛ ПІДРУЧНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ В УЧНІВ — ПРЕДСТАВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УМІНЬ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Оксана Петрук,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
e-mail: k.ordinat@ukr.net,
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-5964-0676>

У статті обґрунтовано важливість формування вмінь діалогічного мовлення як невід'ємного складника комунікативної компетентності учнів. Розкрито роль підручника як певної методологічної основи, котра відображає пріоритетність компетентнісно орієнтованої освітньої системи, її спрямованість на формування ключових і предметних компетентностей. Проаналізовано зміст підручників української мови для 3-го класу закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин з метою виявлення їхнього потенціалу у формуванні вмінь діалогічного мовлення учнів.

Ключові слова: діалогічне мовлення; комунікативна компетентність; підручник української мови; національні меншини.

Постановка проблеми. Однією з перших ключових компетентностей для сучасної школи означено спілкування рідною, а у разі відмінності – державною мовою. Відповідно до типової програми з української мови для 3—4-х класів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) з навчанням мовами національних меншин метою початкового курсу української мови є формування елементарного рівня комунікативної компетентності учнів, з урахуванням їхніх можливостей та інтересів, а також створення передумов для подальшого використання української мови як засобу спілкування і пізнання на наступних етапах освіти [8]. Так, на завершення початкового курсу української мови (як другої, неспорідненої) в учнів мають бути сформовані уміння і навички, що забезпечать готовність спілкуватися українською мовою в обмеженому колі, розповісти про себе, родину, друзів, клас, свої уподобання, за-

питати, відповісти на запитання, тобто дадуть змогу їм виявити соціальну активність у межах власних потреб та інтересів. Запорукою успішної соціалізації зазначеної категорії здобувачів освіти, підготовки їх до самореалізації, активної взаємодії в українському суспільстві є сформованість умінь діалогічного мовлення, які становлять невід'ємну частину комунікативної компетентності учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема діалогічного мовлення не є новою в науці, різні її аспекти досліджувалися як українськими, так і зарубіжними вченими.

Діалог як найактивніша форма міжособистісного спілкування був у полі наукових інтересів лінгвістів (М. Бахтін, Ф. Бацевич [1], Т. Винокур, Л. Щерба, Л. Якубинський [11]), психологів і психолінгвістів (Г. Балл, Л. Виготський, І. Загашев [2], І. Зимня, О. Леонтьєв, В. Снетков [10]), педагогів і фахівців із методики навчання рідної та іноземних мов (І. Гудзик, А. Кінг, Г. Лопатіна [3], М. Львов, Е. Палихата [4], Ю. Пасов [5], В. Редько, В. Скалкін [9], Р. Смід).

До питань структури діалогічного мовлення, обсягу діалогу і його меж, зв'язків між мовленнєвими діями всередині діалогів, напрямів розгортання діалогу звертаються методисти, що досліджують викладання іноземних мов. Діалог як форма мовленнєвого спілкування й психічні реакції, що виражаються ним, проблема «діалогової взаємодії» є предметом вивчення психологів і психолінгвістів. Досліджують діалог соціологи й фахівці з комунікативних систем. Донині дискусійними залишаються питання щодо видів та типів діалогів.

Попри широке висвітлення проблеми формування діалогічного мовлення в дидактичній і методичній літературі, аналіз практики навчання української мови у школах з навчанням мовами національних меншин свідчить, що вміння діалогічного мовлення в учнів цілеспрямовано не формуються: на уроках продовжує домінувати монолог учителя; діалог відбувається здебільшого у форматі «вчитель запитує — учень відповідає»; активна стихійна мовленнєва взаємодія дітей відбувається переважно рідною мовою. Причини епізодичної роботи над діалогом вбачаємо як у методичній підготовці вчителів, так і в змісті підручників.

Виявлення низки суперечностей: між соціальною значущістю формування діалогічного мовлення учнів та епізодичною увагою до цього процесу на практиці, наявністю теоретичного обґрунтування проблеми та недостатньою реалізацією в навчально-методичній літературі тощо підтверджують актуальність порушеної теми.

Метою статті є аналіз змісту підручників української мови для закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин задля виявлення їхнього потенціалу щодо формування умінь діалогічного мовлення молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Володіння діалогічним мовленням передбачає формування у здобувачів освіти умінь і навичок вести бесіду у зв'язку з прочитаним, прослуханим або побаченим у межах тем і сфер спілкування, ви-

значених програмою; розв'язувати комунікативні завдання, найбільш типовими серед яких є: розпитати, запропонувати, повідомити, уточнити, заперечити, пояснити, оцінити, обґрунтувати тощо.

У типовій програмі з української мови для 3—4-х класів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин окреслено коло вмінь діалогічного мовлення, якими повинні оволодіти випускники початкової школи. Це зокрема: *уміння відповідати* на прості запитання за змістом прослуханого; *відтворювати* в ролях сприйнятий діалог; *відповіdatи* на прості запитання, що стосуються самоідентифікації, місця перебування, навчання, проживання, уподобань та пріоритетів; *ставити* прості запитання, що стосуються сфери невідкладних особистих потреб; *брати участь* у діалозі у зв'язку зі сприйнятим на слух чи прочитаним текстом, ситуативним малюнком, описаною ситуацією; *самостійно формулювати* репліки (запитання) до співрозмовника за змістом попередньо підготовленої короткої бесіди на добре знайому тему; *ініціювати* або *вступати* в діалог на теми, які викликають зацікавлення; *уміння вживати* під час діалогу прості фрази для початку, підтримання/ведення та завершення діалогу; *використовувати* формули мовленнєвого етикету; *дотримуватися* правил спілкування (не перебивати співрозмовника, заохочувати його висловити свою власну думку, зацікавлено і доброзичливо вислуховувати його, вміти висловити відмову, незгоду з позицією іншого так, щоб не образити його тощо) [8, с. 11, 20].

Формування вмінь діалогічного мовлення на уроках української мови (другої, неспорідненої) – це складний багатоаспектний, поетапний процес пізнавальної і практичної діяльності учнів. Важливу роль у ньому відіграють підручники української мови, що визначають певний сценарій навчального процесу, покликані представляти варіанти впровадження методів роботи, націлених на розвиток комунікативної компетентності здобувачів освіти.

У 2020 р. Міністерством освіти і науки України проведено Всеукраїнський конкурсний відбір рукописів підручників для 3-го класу. Предметом нашого інтересу були підручники української мови та читання для 3-го класу ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин (угорською, молдовською, румунською), які є неспорідненими з українською мовою. Нами здійснено аналіз змісту таких навчальних книжок, розміщених на сайті Інституту модернізації змісту освіти (<https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/3-klas/ukraska-mova-ta-chitannya-pdruchnik-dlya-3-klasu-z-navchannjam-moldovskoju-movoyu-zakladv-zagalno-seredno-osvti-u-2-kh-chastinakh-z-audosprovodom/>). Під час аналізу важливо було виявити, якою мірою зміст підручників, система вправ і завдань забезпечують реалізацію програмових вимог до формування в учнів — представників національних меншин умінь діалогічного мовлення.

Так, у підручнику української мови та читання для 3-го класу для ЗЗСО з навчанням угорською мовою (автори С. Криган, Ю. Сергійчук), що складається з двох частин, наведено:

- визначення діалогу, яке підкріплено прикладом такої форми мовлення (ч. I, с. 8);
- чотири завдання на озвучення / відтворення діалогу (ч. I, с. 20, 29; ч. II, с. 25, 102), як-от: «Прочитай текст в особах»; «Прочитай оповідання за ролями» і под.;
- одне завдання на доповнення діалогу (потрібно додати одну репліку) (ч. II, с. 103);
- два завдання, що передбачають складання діалогів: «Як ти звернешся до людини в таких ситуаціях? Поділи ролі та розіграй діалог з сусідом / сусідкою за партою»² (ч. II, с. 19 описано дві ситуації); «Склади діалог на тему «Де я буду відпочивати влітку?»» (ч. II, с. 108).

Автори підручника української мови та читання для 3-го класу для ЗЗСО з навчанням молдовською мовою — С. Світковська, Л. Верготі, С. Ткаченко, Т. Шинкаренко – у першій частині підручника не розмістили жодного завдання, націленого на формування в учнів умінь діалогічного мовлення. У другій частині підручника вміщено таких завдань три: «Прочитайте діалог бабусі з онучками, не вживаючи слів автора» (ч. II, с. 35); «Прочитайте й розіграйте діалог між лікарем і Лесиком» (ч. II, с. 108); «Прочитайте текст в особах» (ч. II, с. 150). Очевидно, що всі вони мають репродуктивний характер.

Наведені факти свідчать, що система вправ для формування у третьокласників умінь діалогічного мовлення в розглянутих підручниках відсутня: розрізнені вправи, їх вкрай мала кількість, однотипність не забезпечують поетапність формування зазначених умінь.

Суттєво відрізняється від попередніх підручник української мови та читання для 3-го класу для ЗЗСО з навчанням румунською мовою (автор О. Петрук) [6], [7], представлений у двох частинах.

Розглянемо детальніше завдання підручника, призначені для формування умінь діалогічного мовлення. Умовно їх можна поділити на імітаційні та комунікативні. Імітаційні охоплюють аналіз зразків діалогів, синтез власних мовленнєвих конструкцій, пошук/добір мовних засобів (доповнення діалогів), конструювання за моделями. Вони не є самодостатніми, а лише готують учнів до побудови власних висловлювань. Комунікативні завдання обумовлені низкою параметрів (ситуативністю, вмотивованістю мовлення, метою, орієнтованістю на адресата) і націлені на формування вмінь продукувати висловлювання з певною комунікативною метою.

Опанування учнями знань і вмінь організовувати комунікацію відповідно до правил спілкування, акцентування уваги на соціально-етикетному боці мовлення забезпечується у процесі аналізу ситуацій спілкування, зафіксованих у текстах / на ілюстраціях, під час дослідження діалогів персонажів (ч. I, с. 11, 41, 42, 57, 59;

2 Тут і далі збережено авторські формулювання і правопис, наведені у підручниках.

ч. II, 54, 58, 72, 78 і под.): *«Розглянь малюнки. Хто на них зображений? Про що вони можуть розмовляти?»*; *«Між ким відбулася розмова? Як хлопчик звернувся до незнайомого чоловіка? А як ще можна звернутися? Які слова ввічливості вжив кожен зі співрозмовників?»*

Завдання підручника звертають увагу учнів на особливості діалогічного мовлення і підводять до висновків про те, що діалог не передбачає повних і поширених речень; для нього характерні неповні питальні й окличні речення, вигуки, частки; широко використовуються допоміжні невербальні засоби (міміка, жести, інтонація): *«Розглянь малюнок. Прочитай діалоги. Зверни увагу на їх побудову. Чим вони відрізняються? Порівняй ці діалоги з власним мовленням. Подумай і визнач, який з діалогів ближчий до реального мовлення. Прочитай повідомлення і перевірь правильність своїх міркувань»* (ч. I, с. 27) і под. Наявні вправи, що спонукають дітей до аналізу власної мовленнєвої діяльності, усвідомлення себе як співрозмовника: *«Поділися враженнями: що тобі вдається краще — запитувати чи відповідати? Поміркуй, чому так»* (ч. I, с. 28). Завдання, що передбачають читання діалогів (ч. I, с. 97, 111; ч. II, 14, 26, 37, 42, 69, 87, 103 та ін.), часто супроводжуються вказівками на кшталт: *визначте, скільки осіб потрібно, щоб прочитати цей текст в особах, розподіліть ролі* і под.

Якщо проаналізувати навчальний процес, то часто учень виконує пасивну роль: відповідає на поставлені вчителем запитання. Чи може він/вона будувати діалог, якщо не вміє формулювати запитання?! Уміння складати запитання є надзвичайно важливим, адже успішність таких дій, як вміння вступити в діалог з учителем, однокласниками, взяти участь у загальній бесіді, дотримуючись правил мовленнєвого етикету, взаємодіяти в парах, робочих групах залежить від уміння ставити запитання. Воно є базовим для навчання, оскільки «запускає» пізнавальну діяльність, спрямовану на вирішення певної проблеми, і водночас — сприяє тому, щоб означити, сформулювати проблему.

Усвідомлюючи важливість уміння складати запитання, його вплив на розвиток пізнавальних можливостей учнів, зацікавленість у здобутті нових знань, розвиток логічного і критичного мислення, процеси співробітництва тощо, автором підручника введено комплекс завдань для формування зазначеного вміння:

- звернення одне до одного з наведеними запитаннями до тексту (ч. I, с. 23, 90), ілюстрації (ч. II, с. 84, 97), схеми, таблиці (ч. I, с. 89): *«Прочитайте запитання. Зверніться з ними одне до одного і дайте відповіді»*;
- доповнення запитань: *«Прочитай і доповни запитання до тексту»* (ч. I, с. 24, 90, 97 та ін.);
- самостійне складання запитань за змістом тексту, ілюстрації, таблиці (ч. I, 87, 89, ч. II, с. 83): *«Розгляньте малюнок. Запитайте одне одного, хто (що) де знаходиться, хто куди (або звідки) йде та дайте відповіді на запитання»*; *«Складіть запитання за змістом таблиці. Зверніться з ними*

одне до одного і дайте відповіді». На випадок, якщо мовленнєва підготовка окремих учнів є недостатньою для самостійного складання запитань, пропонуються завдання на зразок: *«Якщо у тебе виникли труднощі з виконанням попереднього завдання, прочитай запитання, які склали Марійка й Санду. Дай відповіді на них»* (ч. I, с. 87). Вони дають змогу підтримати інтерес та стимулювати мовленнєву активність усіх дітей.

Зазначимо, що під час опанування початкового курсу української мови як другої, неспорідненої, учні набувають умінь формулювати прості запитання, пов'язані з фактичною стороною матеріалу. Вони є першою сходинкою до більш відкритих, творчих запитань, на які можна представити кілька варіантів відповідей. Вважаємо за доцільне зацентрувати й на вмінні поставити запитання до схематично наведеної інформації, що є визначальним як на наступних етапах освіти, так і в повсякденному житті.

Логічним продовженням роботи над аспектами діалогічного мовлення є завдання, що передбачають доповнення і подальше розігрування діалогу (ч. I, с. 12, 46, 63, 76; ч. II, 31, 110), а також переконструювання діалогів (ч. II, с. 42, 111). У подальшому дітям пропонується скласти діалог за аналогією (ч. II, с. 29, 67 та ін.).

Часто в аналізованому підручнику текст є відправною точкою для розмови, діалогу (ч. I, с. 71; ч. II, с. 78, 81): *«Обговори з рідними, як діяти в ситуаціях, коли ти ненароком загубився(-лася)»*, *«Уявіть себе на місці одного з персонажів. Подумайте, які відповіді ви дали б на поставлені запитання»*. Учням пропонується скласти діалог за змістом тексту або ілюстрації до нього (ч. I, с. 38, 62, 99), на задану тему, до певної ситуації (ч. I, с. 62, 71, 121, ч. II, с. 79, 123): *«Розіграйте діалог: розпитайте одне одного про його/її родину»*.

Широкі можливості для активної мовленнєвої взаємодії третьокласників створюють завдання, що передбачають роботу в парах. Під час такої роботи виникають природні мовленнєві ситуації, які спонукають інформувати про щось друга/подругу, порадитися, домовитися, дізнатися, розпитати. Приклади завдань, що стимулюють розгортання діалогічної взаємодії дітей, такі: *«Поцікався, як твої однокласники виконали це завдання. Перевірте записи одне одного»*; *«Уявіть ситуацію: вас призначили черговими у класі. Домовтеся одне з одним, хто що буде робити»*; *«Прочитайте запитання. Обміркуйте, як будете відповідати на них»* і под.

Висловимо припущення про те, що виконання учнями розглянутих завдань підручника забезпечить поетапне формування у них умінь діалогічного мовлення: перехід від відтворення окремих реплік, простих діалогів літературних героїв, персонажів підручника до самостійного конструювання запитань, побудови реплік, продукування висловлювань з певною комунікативною метою.

Таким чином, аналіз змісту підручника української мови та читання для 3-го класу ЗЗСО з навчанням румунською мовою [6], [7] дає змогу стверджувати,

що вміщені у структуру навчальної книжки завдання для роботи над діалогом, з одного боку, націлені на формування в учнів умінь діалогічного мовлення, з іншого — певним чином обумовлюють діяльність вчителя, координують на реалізацію завдань програми, пов'язаних з мовленнєвим розвитком здобувачів освіти.

Висновки. Пріоритетом початкового курсу української мови як державної є формування комунікативної компетентності учнів — представників національних меншин, підготовка їх до активного користування українською мовою як засобом спілкування і пізнання в повсякденному житті та на наступних етапах освіти. Вирішення питання вбачаємо в комплексному розвитку мовленнєвих умінь учнів за домінуючої ролі усного мовлення, зокрема діалогічного. Важливу роль у цьому процесі відіграють підручники як виразники певної моделі, концепції навчання. Методично правильно побудований підручник — одна з передумов ефективного опанування державної мови, формування комунікативної компетентності здобувачів освіти, а отже, й запорука їхньої успішної соціалізації в українському соціумі.

Використані джерела

- [1] Ф. С. Бацевич, Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Вид. 2-ге, допов. Київ, Україна: ВЦ «Академія», 2009.
- [2] И. Загашев, «Умение задавать вопросы». *Перемена*. 2001. №4. С. 8-13.
- [3] Г. Лопатіна, Методика навчання діалогічного мовлення дітей молодшого дошкільного віку. Монографія. Бердянськ, Україна: Видавець Ткачук О. В., 2014.
- [4] Е. Я. Палихата, Методика навчання українського усного діалогічного мовлення учнів основної школи. Монографія. Тернопіль, Україна: ТДПУ, 2002.
- [5] Е. И. Пассов, Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению 2-е изд. Москва, Россия: Просвещение, 1991.
- [6] О. М. Петрук, Українська мова та читання: підручник для 3 класу з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) : частина 1. Львів, Україна: «Світ», 2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://lib.iitta.gov.ua/720508/> Дата звернення: Вересень 18, 2020.
- [7] О. М. Петрук, Українська мова та читання: підручник для 3 класу з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) : частина 2. Львів, Україна: «Світ», 2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://lib.iitta.gov.ua/720511/> Дата звернення: Вересень 18, 2020.
- [8] О. М. Петрук, Українська мова: типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин. 3-4 класи, 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://lib.iitta.gov.ua/716169/> Дата звернення: Вересень 15, 2020.
- [9] В. Л. Скалкин, Обучение диалогической речи. Київ, Україна: Радянська школа, 1989.
- [10] В. М. Снетков, Психология коммуникации в организациях : учебное пособие. Санкт-Петербург, Россия: СПбГУ, 1999.
- [11] Л. П. Якубинский, «О диалогической речи» : Избранные работы. Язык и его функционирование. Москва, Россия, 1986. С. 17-58. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.philology.ru/linguistics1/yakubinsky-86.htm> Дата звернення: Вересень 20, 2020.

References

- [1] F. S. Batsevych, *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky : pidruchnyk*. Vyd. 2-he, dopov. Kyiv, Ukraina: VTs «Akademiia», 2009. (in Ukrainian)
- [2] I. Zagashev, «Umenie zadavat' voprosy». *Peremena*. 2001. №4. S. 8-13. (in Russian)
- [3] H. Lopatina, *Metodyka navchannia dialohichnoho movlennia ditei molodshoho doshkilnoho viku*. Monohrafiia. Berdiansk, Ukraina: Vydavets Tkachuk O. V., 2014. (in Ukrainian)
- [4] E. Ya. Palykhata, *Metodyka navchannia ukrains'koho usnoho dialohichnoho movlennia uchniv osnovnoi shkoly*. Monohrafiia. Ternopil', Ukraina: TDPU, 2002. (in Ukrainian)
- [5] E. I. Passov, *Kommunikativnyj metod obuchenija inozazychnomu govoreniju 2-e izd.* Moskva, Rossija: Prosveshhenie, 1991. (in Russian)
- [6] O. M. Petruk, *Ukrains'ka mova ta chytannia: pidruchnyk dlja 3 klasu z navchanniam rumuns'koiu movoiu zakladiv zahal'noi seredn'oi osvity (u 2-kh chastynakh, z audiosuprovodom) : chastyna 1*. L'viv, Ukraina: «Svit», 2020. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: <http://lib.iitta.gov.ua/720508/> Data zvernennia: Veresen' 18, 2020. (in Ukrainian)
- [7] O. M. Petruk, *Ukrains'ka mova ta chytannia: pidruchnyk dlja 3 klasu z navchanniam rumuns'koiu movoiu zakladiv zahal'noi seredn'oi osvity (u 2-kh chastynakh, z audiosuprovodom) : chastyna 2*. L'viv, Ukraina: «Svit», 2020. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: <http://lib.iitta.gov.ua/720511/> Data zvernennia: Veresen' 18, 2020. (in Ukrainian)
- [8] O. M. Petruk, *Ukrains'ka mova: typova osvithnia prohrama dlja zakladiv zahal'noi seredn'oi osvity z navchanniam movamy natsional'nykh menshyn. 3-4 klasy, 2019*. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: <http://lib.iitta.gov.ua/716169/> Data zvernennia: Veresen' 15, 2020. (in Ukrainian)
- [9] V. L. Skalkin, *Obuchenie dialogicheskoi rechi*. Kyiv, Ukraina: Radians'ka shkola, 1989. (in Russian)
- [10] V. M. Snetkov, *Psihologija komunikacii v organizacijah : uchebnoe posobie*. Sankt-Peterburg, Rossija: SPbGU, 1999. (in Russian)
- [11] L. P. Jakubinskij, «O dialogicheskoi rechi» : *Izbrannye raboty*. Jazyk i ego funkcionirovanie. Moskva, Rossija, 1986. S. 17-58. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: <http://www.philology.ru/linguistics1/yakubinsky-86.htm> Data zvernennia: Veresen' 20, 2020. (in Russian)

Оксана Петрук, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела начального обучения Института педагогики НАПН Украины, Киев, Украина

ПОТЕНЦИАЛ УЧЕБНИКОВ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА В ФОРМИРОВАНИИ У УЧАЩИХСЯ – ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ УМЕНИЙ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ

В статье обоснована важность формирования умений диалогической речи как неотъемлемого компонента коммуникативной компетентности учащихся. Раскрыта роль учебника как определенной методологической основы, которая отражает приоритетность компетентно ориентированной образовательной системы, ее направленность на

формирование ключевых и предметных компетенций. Проанализировано содержание учебников украинского языка для 3-го класса учреждений общего среднего образования с обучением на языках национальных меньшинств с целью выявления их потенциала в формировании умений диалогической речи учащихся.

Ключевые слова: диалогическая речь; коммуникативная компетентность; учебник украинского языка; национальные меньшинства.

Oksana Petruk, Candidate of Pedagogical Sciences, a senior researcher Department of Primary Education of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

POTENTIAL OF UKRAINIAN LANGUAGE TEXTBOOKS IN FORMATION OF DIALOGUE SPEECH SKILLS IN STUDENTS – REPRESENTATIVES OF NATIONAL MINORITIES

The article substantiates the importance of developing the skills of dialogic speech as an integral part of students' communicative competence. The problem of formation of dialogic speech is widely covered in didactic and methodical literature. However, the analysis of the practice of teaching the Ukrainian language in schools with instruction in the languages of national minorities shows that the skills of dialogic speech in students are not purposefully formed. The author sees the reasons for episodic work on the dialogue both in the methodological training of teachers and in the content of textbooks.

The author considers the textbook as a certain methodological basis, which reflects the priority of the competence-oriented educational system, its focus on the formation of key and subject competencies. The publication provides an analysis of the content of Ukrainian language textbooks for 3rd grade schools with instruction in the languages of national minorities in order to identify their potential in the formation of students' dialogic speaking skills.

The textbooks of the Ukrainian language for the 3rd grade of schools with instruction in the languages of national minorities (Hungarian, Moldovan, Romanian), which are unrelated to the Ukrainian language, were subject to analysis. The results of this work showed that in the textbooks for schools with Hungarian and Moldovan languages of instruction, there is no system of exercises for the formation of dialogic speech skills in third-graders: separate exercises, their very small number, uniformity do not provide gradual formation of these skills.

The textbook for teaching Ukrainian in schools with Romanian as the language of instruction differs significantly from them. It contains tasks that involve the analysis of samples of dialogues, synthesis of own speech constructions, search / selection of language tools (addition of dialogues), modeling, as well as tasks aimed at developing the ability to produce utterances for a specific communicative purpose. Included in the structure of the textbook tasks for dialogue, on the one hand, aimed at developing students' skills of dialogic speech, on the other – in some way determine the teacher's activities, coordinate the implementation of program tasks related to speech development of students.

Keywords: dialogic speech, communicative competence, Ukrainian language textbook, national minorities.